

MTIHANI WA PAMOJA WA ZERA KI ACHIEVERS
KISWAHILI KIDATO CHA PILI
MTIHANI WA MUHULA WA TATU 2021
Mwezi wa Julai
MUDA: SAA 2 ½

Jina:.....**Nambari ya Usajili:**.....

Tarehe:..... **Shule:**.....

MAAGIZO:

Andika jina na nambari yako katika nafasi ulizoachiwa hapo juu

1. Jibu maswa yote. Majibu yaandikwe katika nafasi zilizoachwa kwenye kijitabu hiki cha maswali

KWA MATUMIZI YA MTAHINI PEKEE

Swali	Upeo	Alama
1	15	
2	15	
3	40	
4	10	
5	20	
Jumla	80	

1. UFAHAMU

(ALAMA 15)

Soma taarifa ifuatayo halafu ujibu maswali

Kama kuna jambo ambalo limeiparaganya akili yamahuluki ni kuielewa dhana ya demokrasia. Kiumbe huyu heshi kuuliza mkururo wa maswali. Demokrasia ni nini hasa? Tunaweza kula demokrasia? Ni dude gani hili lina kichwa au mkia pekee yake? Je demokrasia inazuia njaa? Demokrasia ni himaya ya wasomi tu au vilevile ni haki ya mafalahi? Kwa muda mrefu kumekuwa na kinyang'anyiro kikubwa katika jamii ambacho azma na. matokeo yake yamekuwa ya kutatanisha. Baadhi ya watu wamejitokeza kama mchuzi wa ugali na kuzusha zahama ambazo si za kuyumkinika. Vichwa vya adinasi vikafyekwa kwa miundo na maparange na matumbo yakapasuliwa na kuapakaza utumbo na vijusi kila mahali. Shingo zikapigiwa vigingi na kukomewa ardhini. Demokrasia si mchezo wa lelemama. Ni sharti tujifunge vibwebwe tumwage damu na tufe ili tupate demokrasia ya kweli!" Mmoja wa mibabe wa demokrasia alinguruma kadamnasi ya umati huku ngoma za vita zikirindima." Hata Marekani na ulaya walimwaga damu. Mamilioni ya watu walipukutishwa na kimbunga cha demokrasia. Chini walilaliana kama Vimatu na tunutu. Hawa manafiki wanafikiri hatuwajui. Katu hatutakubali porojo zao. Wanatupikia majungu kisha wakatoweka. Kuna demokrasia ya Afrika na ile ya Ulaya ' mkereketwa wa Uafrika akachanganua.

Demokrasia ya Afrika basi imefuata mkondo huu wa umwagikaji damu. Kila kukijiri uchaguzi zahama hutawala. Walio madarakani hawataki kubanduka. Hutaruta visababu vya kukwepa wimbi la ushinde. Demokrasia ni mchezo wa mizengwe tu ati. Hali hil imesababisha maafa makubwa, uharibifu mkubwa wa mali, majeraha, ukimbizi wa raia ndani na nje ya mataifa husika, dhuluma za kimapenzi dhidi ya wanawake, kuzagaa kwa magonjwa ainati, uhasama wa kikabila. Jambo la kusikitisha ni kwamba raia na viongozi hawaelekei kujifundisha chochote kutokana na hali. Huku mataifa mengi Ulayani na Asia yakikwea daraja moja baada ya nyingine kimaendeleo, Afrika imedumaa tu. Imesalia kuimba ule wimbo wake wa kutokea azali ' Tutaendelea vipi na tunadhulimiwa na kaka wakubwa". Siasa ya demokrasia katika bara la Afrika ina tija kubwa hususan kwa wale wachache wanaofanikiwa kudhibiti nyenzo za kutia tonge kinywani. Ulitima wa umma husalia miradi hewa ya tabaka la viongozi ambayo hutumiwa kujinadi zamu nyingine ifikapo tena. Demokrasia ya kweli imo mikononi mwa umma pale utakapojikomboa kimawazo na kwa ujasiri kudai huduma bora, uajibikaji na kuheshimiwa kwa mkataba wa kijamii uliosisiwa na Jean Jacques Rousseau.

Maswali

- a) Binadamu amechanganyika kwa njia ipi (Alama 2)

.....

.....

.....

- b) Ni vipi Demokrasia ya kweli inaweza kufikiwa (Alama 2)

.....

.....

.....

- c) Kwa nini inasemekana kuwa ‘Demokrasia ni mchezo wa mizengwe?’ (Alama 2)

.....

.....

.....

- d) Ni athari gani hutokana na kinyang’anyiro cha Demokrasia? (Alama 4)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- e) “Dhiki za raia zimesalia kuwa mradi-hewa wa wanasiasa” Eleza. (Alama2)

.....

.....

.....

.....

f) Fafanua maana ya maneno na mafungu yafuatayo jinsi yalivyotumika katika taarifa.

(Alama 3)

i) Mafahali

.....
 .....

ii) Wanatupikia majungu

.....
 .....

iii) Ukarabati

.....
 .....

2. UFUPISHO

(ALAMA 15)

Soma makala yafuatayo kisha ujibu maswali yanayofuata

Wakaazi wengi wa maeneo ya kitajiri miji yetu hawajui wapo chini ya utawala wa machifu. Huenda wakasalia katika hali hii ya kutojua hadi wanapokosa kulipa ujira wa watumishi wao wa nyumbani halafu maskini mwajiriwa huyu anaripoti kwa chifu, kwa kuwa ni hali yake. Chifu ni uzi muhimu katika vazi la kijamii. Bila hawa maafisa, jamii kama tunavyoijua ingeporomoka. Wakati mwingine hawaungwi mkono. Mfano mzuri ni kukataliwa kwa katiba kielelezo cha Wako, Novembe 2005, wakati wa kura ya maoni. Kwa sababu jukumu la chifu au kabadala chake halikudhihirishwa wazi wazi katika kielelezo, wengi walikataa stakabadhi hiyo, wakihofia sasa hawataweza kufikia mtawala wao kushughulikia malalamishi yao.

Nimeishi mtaa wa Nairobi West miaka mingi na kuhudhuria kamati nyingi za lokesheni, chini ya uwenye kiti wa chifu akisaidiwa na naibu na wazee. Mikutano, pia inahudhuriwa na madiwani, inspekta wa askari tawala na wawakilishi wengi na washia dau katika lokesheni. Takribani kila swali linalogusia maslahi ya jamii linajadiliwa na kuchunguzwa na maazimio kupitishwa. Mada muhimu wakati wa

mikutano hii ni usalama, taa za barabarani, ulanguzi wa mihadarati hasa karibu na taasisi za elimu, kudumisha usafi wa vyoo vya umma, kudumisha usalama kupitia kwa raia na swala nyeti la vioski.

Kazi ngumu ya chifu ni kuwazia kila kju. Kwa mfano, mwenye kioski ni sharti apate mkate wa kila siku na sehemu ya biashara yake iliyoko ni muhimu. Ikiwa kioski kitajengwa na kukiuka sheria za baraza la jiji au ikiwa wizi usiofahamika na utumizi wa dawa za kulevya unatokea kufuatia kukua kwa idadi ya vioski katika eneo, shinikizo zinaelekezwa kukuwa kwa wenye vioski. Chifu lazima azingatie shinikizo za umma hatari za kiusalama na hofu za wenye vioski kabla ya kufanya uamuzi ikiwa mijengo hiyo ibomolewe.

Tatizo jingine ni watoto wa barabarani. Makao ya kuwakimu ni machache kama walivyo wahudumu wa kijamii, suluhu ni nini? Tuwatupe katika ukumbi wa kijamii, ambao watahepa pindi *tu*, wapatapo fursa ndogo au wapelekwe huduma kwa vijana wa Taifa, ambapo wachache wanaweza kutunzwa kwa wakati mmoja. Ili kufaulu kwa wengine, sharti wawe katika vituo vya urekebishaji tabia za matumizi ya dawa za kulevya. Tuwakabidhi polisi kwa sababu wanaranda au tujaribu kuungana na vituo vya urekebishaji tabia kuhakikisha hawatarudi barabarani.

Mazingira ya lokesheni pia huibuka katika ajenda. Hali ya barabara, juhudi za kusafisha mazingira, wizi wa maji na umeme, usafiri wa umma, uchafuzi wa mazingira, hewa na kelele, hii inatokea kupitia malalamishi ya watu wanaoishi karibu na mabaa na uzingativu wa saa ya biashara hujadiliwa kila mara. Chifu ni sharti afahamu sheria na kanuni zinazotawala hali hizo, halafu ajadili na wahusika kabla ya kutoa mwelekeo. Usawa na uwazi katika kugawa fedha za Hazina ya maendeleo ya maeneo Bunge, pia hujadiliwa.

Katika maswala haya mengine, chifu ndiye aliye nyanjani. Anawajibikia jamii na wakubwa wake na hatarajii shukrani au kutambuliwa kwa kazi njema aliyofanya. Isipokuwa hukashifiwa anapofeli. Watu wengine wana taswira ya Chifu kama mtu kwenye jukwa, kofia yake. na kifimbo kinachompa mamlaka ya kuhutubia baraza, Kajubu tyji zaidi ya hivyo. Kwa mujibu wa kitabu cha mafunzo ya machifu na Naibu wao (Januari 2004), wajibu wa chifu ni kuwakilisha sera na mipango ya serikali kwa wananchi. Chifu ni ajenti wa “mabadiliko” mwenye wajibu Wa kuhamasisha watu katika maendeleo. Anajishughulisha na kujua ni nani maskini katika lokesheni, mkoa, mgonjwa asiyeweza kupata tiba na kupanga jinsi mhasiriwa atakavyopelekwa hospitali kama anavyoweza. Ni sharti ashughulikie ugomvi wa kinyumbani, uhalifu wa watoto, dhuluma za watoto, agawe chakula na mavazi kwa wahitaji na kuhukumu kesi ndogo za wizi na uharibifu. Chifu hutatua kesi za kisheria kwa wasioweza kumudu wakili. Wakati wananchi wanapohisi mbunge wao hafikiliki na hawana imani na polisi, chifu ndiye suluhisho.

Lakini kuna machifu wachache ambao hawafanyi kazi yao vyema. Kwa ufupi, chifu ni mkusanyiko wa kushngaza; mfalme katika himaya yake, pasta, baba msikivu, wanaaikolojia, mtunga sheria na mdumisha sheria, balozi mchaguzi, mama, mlumbi na askari asiyechelewa. Ingawa halipwi vyema, anafanya kazi bila tarakilishi, na aghalabu hujilipia gharama ya kodi ya afisi yake kutoka mfuko wake. Kwa sababu ni mtumishi wa *umma*, tunataraji afanye kazi mufti. Hiyo haimaanishi tusishukuru kwa kazi njema aliyofanya. Serikali inaweza kufanya hivi kwa kuimarisha hali yake ya kazi, mazingira yake ya kikazi, na kuhakikisha yana tarakilishi, anapata mafunzo ya uongozi na usimamizi. Wananchi sharti washukuru watu hawa kwa kujitolea sabili.

Maswali

- a) Fupisha aya nne za kwanza (Maneno 60)

(Alama 6, mtiriko,1)

Matayarisho

[illegible]

Jibu

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- b) Kwa maneno kati ya 80-90 fupisha aya ya tano hadi mwisho. (Alama 9, mtiririko 1)

Matayarisho

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jibu

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. MATUMIZI YA LUGHA

(ALAMA 40)

- a) i) Taja sauti mbili ambazo ni vikwamizo na hutamkiwa kwenye ufizi (Alama 1)

.....

.....

- ii) Taja sifa mbili bainifu za vokali 'U' (Alama 2)

.....

.....

- b) Yakinisha sentensi hii. (Alama 2)

Simba asiponguruma wanyama wote hawababaiki.

.....

.....

.....

- c) Andika upya sentensi ifuatayo kwa kufuata maagizo uliyopewa. (Alama 2)

Mbwa ambaye aliripotiwa kuwa ameibwa amepatikana katika bwawa la maji.

(Anza: Katika bwawa.....)

.....

.....

.....

- d) Changanua sentensi ifuatayo kwa kutumia mbinu ya matawi (Alama 4)

Mwanafunzi stadi amenunua kitabu kizuri

- e) Ukizingatia neno lililo katika mabano, andika sentensi hizi katika hali ya kutendeka.

- i) Daraja hili(vuka) tu wakati wa kiangazi (Alama 1)

.....

.....

.....

.....

ii) Kitabu hicho(soma) ijapokuwa sura zingine hazimo. (Alama 1)

.....

.....

f) Andika katika ukubwa wingi (Alama 2)

Kitoto kijeuri kikiletwa kitarejeshwa kwao.

.....

.....

g) Andika katika usemi taarifa. (Alama 2)

“Tutawatembelea wazazi wetu leo jioni” Leo alimwambia Asha.

.....

.....

.....

h) Tunga sentensi ukitumia nomino zifuatazo pamoja na kivumishi ____ingine(Alama 2)

i) dau

.....

.....

ii) urembo

.....

.....

.....

i) Bainisha yambwa tendwa na yambwa tendewa katika sentensi hii. (Alama 2)

Mbunge wa Mtondo Kaskazini atawajengea wanakijiji josho kisha aghurie mjini.

.....

.....

.....

j) Tunga sentensi ukitumia viwakilishi vifuatavyo. (Alama 2)

i) Nafasi viambata

.....

.....

ii) Visisitizi

.....

.....

k) Tumia neno dhahiri katika setensi kulingana na maagizo (Alama 3)

Kama:

i) Kiambishi

.....

.....

.....

ii) Kivumishi

.....

.....

.....

l) Tunga sentensi ya neno moja yenye visehemu vifuatavyo vya sarufi. (Alama 3)

i) Kiambishi kiwakilishi cha kiima

ii) Kiambishi kiwakilishi cha wakati uliopo

iii) Kiambishi kiwakilishi cha kitendewa/mtendewa

iv) Shina la kitenzi

v) Kiambishi cha kauli ya kutendesha

vi) Kiishio

.....

.....

.....

.....

m) Bainisha kirai nomino na kirai kivumishi katika sentensi hizi. (Alama 2)

i) Nguo aliyonunua mzazi ni mpya.

.....

.....

.....

ii) Kondoo mwenye manyoya mengi hupendeza.

.....

.....

.....

n) Akifisha (Alama 3)

sikukuu ya madaraka nilikwenda eldama ravine kumwona yohana akasema atakuja kuniona pamoja na mkewe siku ya jumapili

.....

.....

o) Eleza tofauti za kimaana baina ya sentenzi hizi. (Alama 4)

- i) Jambazi kutoka dukani aliiba
- ii) Kutoka dukani jambazi aliiba.
- iii) Aliiba jambazi kutoka dukani.
- ii) Jambazi aliiba kutoka dukani.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

p) Unda nomino mbilimbili kutokana na mizizi ifuatayo. (Alama 2)

i) -f-

.....

.....

.....

ii) -l-

.....

.....

4. ISIMU JAMII**(ALAMA 10)**

a) Eleza maana ya lugha

(Alama 1)

.....

.....

.....

.....

b) Taja sifa nne za lugha

(Alama 4)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

c) Eleza sifa za sajili ya maabadani

(Alama 5)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

FASIHI SIMULIZI

- a. Fafanua Uhusiano uliopo baina ya fasihi simulizi na fasihi andishi. (Alama 10)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- b. Huku ukitoa mifano kem kem, eleza dhima zozote tano za fasihi simulizi.(alama 10)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....